

№ 32 (853)
Жнівень 2021 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

kazeta.by

bfk.by

У нумары:

➔ **Будзем памятаць: краязнаўца
Уладзімір Урбановіч –**

стар. 2

➔ **Прынагодныя нататкі: рупліўцы
Купалава дома –**

стар. 3

➔ **Асобы: Ігнат Буйніцкі,
Павел Дзюбайла –**

стар. 5

Сёлета Ашмянны святкуюць 680-годдзе

Падрабязней чытайце на стар. 7

На тым тыдні...

Ратуюцца спадчынай

✓ **18 жніўня** ў Гарадской мастацкай галерэі твораў Л.Д. Шчамялёва адбылося адкрыццё выставы скульптуры, графікі, фатаграфіі Дзмітрыя Комлева і Марыны Барачык-Красоўскай «**Два пачаткі. Вытокі зямнога.**».

Аўтары імкнучыся ў сваіх працах паказаць прастыя назіранні ці алегарычныя ўяўленні аб прыгажосці навакольнага свету, спалучаючы ў вобразах створаных істаотаў зямное і фантастычнае з аўтарскай пластыкай мяккіх формаў і ліній. У творах пераважаюць прыродныя матывы з дамешкам міфалогіі, этнікі і сімвалізму.

Для твораў важна не толькі выклікаць станоўчыя эмоцыі ў глядача, але і звярнуць яго ўвагу на важнасць захавання таго, што нас акаляе, заахвоціць беражліва ставіцца да прыроды.

Выстава працуе да 12 верасня.

✓ Музей бітвы за Дняпро (Лоеў) **20 жніўня** прэзентаваў навукова-даследчы і экспазіцыйна-выставачны фотадакументальны праект «**Партызаны. Эпізоды.**».

Праект грунтуюцца на фондах збораў музея і Дзяржаўнага архіва грамадскіх аб'яд-

нанняў Гомельскай вобласці і прымеркаваны да 80-й гадавіны стварэння лоеўскага партызанскага атрада «За Радзіму».

Не маючы за мэту стварыць усеагульны партызанскі «летапіс», бо гэта немагчыма, музей спрабуе на базе навуковых даследаванняў, архіўных пошукаў, палявой работы зрабіць замалёўку асобных момантаў партызанскага жыцця, распавесці пра нейкія эпизоды, кароткія фрагменты побыту, змагання, хай сабе зусім нязначныя, але якія складзеныя разам змогуць паказаць велічны падзеі сапраўднага жыцця простых людзей пад час той вайны.

Пабачыць выстаўленае можна да 3 кастрычніка.

✓ **21 жніўня** Музей «Лошыцкага сядзіба», філіял Музея гісторыі горада Мінска, запрашаў на мерапрыемства з музычнай праграмай «**На зыходзе лета.**» Праект падрыхтаваны сумесна з «Музычнай гасцеўняй» Беларускай дзяржаўнай філармоніі.

У вялікай гасцінай сядзібнага дома гучала музыка еўрапейскіх кампазітараў розных эпох. Мэта праекта – адраджэнне багатых традыцый сядзібных музычных салонаў XVIII – XX стст. і папулярызацыя класічнай музыкі.

«Музычная гасцеўня» – гэта ўнікальныя аўтарскія праграмы, дзе прадстаўлена насычаная палітра жанраў: сольныя інструментальныя канцэрты, камерна-інструментальная, камерна-вакальная, сімфанічная музыка.

✓ **21 жніўня** ў Старых Дарогах прайшоў абласны конкурс па ткацтве «**Матчыны кросны**», які даўно стаў брэндам рэгіёну. Па традыцыі ён ладзіцца ў канцы жніўня і заўсёды збірае шмат гасцей. Гэтым разам у ім удзельнічалі больш за 100 майстроў розных кірункаў творчасці. Сярод умельцаў – і дарослыя, і дзеці. Адно спаборнічаюць, другія пад час майстар-класаў

толькі вучацца нялёгкаму рамяству.

У цэнтры горада былі арганізаваныя выставы-продажы сувенірнай прадукцыі і шырокі гандаль вырабамі ручной работы. Працавалі дзіцячы гарадок з атракцыёнамі, інтэрактыўныя плячоўкі, музей пад адкрытым небам.

Сваімі выступленнямі гледачоў парадавалі творчыя калектывы Мінскай вобласці, фальклорныя і гумарыстычныя гурты, а таксама спецыяльна запрошаныя госці – удзельнікі ансамбля казачай песні і танца «Матулі падабаецца». Арганізатары прадставілі цікавы кулінарны праект і дэфіле ў нацыянальных касцюмах.

✓ Свята «**Хлеб, сыр, квас і добры настрой**» прайшоў у Навагрудку **21 жніўня**. Фэст

ужо стаў візітоўкай Навагрудчыны і яднае людзей розных пакаленняў.

Пачэснае месца на свяце занялі хлеббулачныя вырабы, пірагі, незвычайныя караваі, натуральны квас, разнастайныя сыры. Цэнтральнай падзеяй кулінарнага свята сталі выставы-продажы, майстар-класы, прамаакцыі, конкурсы.

Таксама пад час мерапрыемства былі ўручаныя заслужаным ўзнагароды прадстаўнікам пераапрацоўчай прамысловасці, чымі рукамі ствараюцца гэтыя прадукты харчавання.

Увесь дзень са сцэны гучалі песні ў выкананні самадзейных артыстаў і амаатарскіх калектываў. Добрым падарункам гасцям свята стаў канцэрт арт-гурта з Мінска «Багач». А для дзяцей працавалі гульні, спартыўныя і творчыя плячоўкі, прайшоў фестываль фарбаў БелХолі. Не засталіся ўбаку і бібліятэкары, якія запрашалі ў «Бібліякаварню» на «смачную кнігу».

Увечары мерапрыемства закончылася вогненна-піратэхнічным шоу.

Скарыстаная інфармацыя Гарадской мастацкай галерэі твораў Л.Д. Шчамялёва, Музея бітвы за Дняпро (Лоеў), Музея «Лошыцкага сядзіба», газет «Навіны Старадарожчыны», «Новае жыццё» (Навагрудак).

«Матчыны кросны»

Фота: «Краянаўчая»

Нашы віншаванні

Хоцімскі гісторыка-краязнаўчы музей – адзін з самых маладых у Магілёўскай вобласці. Рашэнне аб адкрыцці ў Хоцімску музея было прынятае 30 жніўня 1996 года. Праца пачалася з вывучэння гісторыі гарадка, рэгіянальных асаблівасцяў, збору экспанатаў. Адкрылі музей 26 верасня 1998 года, у дзень 600-годдзя заснавання Хоцімска. Будынак, у якім ён размяшчаецца, з’яўляецца архітэктурным помнікам канца XIX стагоддзя (пабудаваны рамеснікам Іванам Каманевым). Плошча экспазіцыі 216 м², агульная колькасць экспанатаў – 5248 (2012).

У музеі дзейнічаюць чатыры стацыянарныя экспазіцыйныя залы. У зале «Археалогія і старажытная гісторыя Хоцімшчыны» прадстаўлены

каля 300 прадметаў археалогіі, друкаваныя выданні, фотадакументы, муляжы-рэканструкцыі бронзавага, ранняга жалезнага веку і перыяду сярэднявечча – прылады працы і побыту, знойдзеныя ў выніку раскопак у Хоцімскім раёне.

Зала «Этнаграфія» ўтрымлівае больш за 200 прадметаў гісторыка-побытавай тэматыкі перыяду росквіту народнай творчасці – узорнае ткацтва, калекцыя народнага адзення краснапольскага строю, вышываныя ручнікі, набожнікі, пано, вырабы з лазы, лёну, бяросты, гліны, дрэва.

Зала «Прырода роднага краю» змяшчае 50 заалагічных экспанатаў. У аснове экспазіцыі – прынцып аховы прыроды, жывёлаў і раслінаў, узаемазвязь чалавека з прыродай, разнастайнасць

расліннага і жывёльнага свету ў розныя поры года.

У зале «Дарогамі перамогаў» знаходзяцца матэрыялы пра падзеі грамадзянскай вайны 1918 – 1920 гадоў, пра стварэнне і дзейнасць падполля і партызанскага руху ў Вялікую Айчынную вайну, шырваленне раёна і пасляваенны перыяд, а таксама пра землякоў – Герояў Савец-

кага Саюза: Міхаіла Піліпенку, Якава Сусько і пра іншых выдатных людзей Хоцімшчыны.

У музеі ёсць і зала, дзе праходзяць прыватныя выставы і выставы з фондаў музея і прыватных калек-

цыяў. Пры ўстанове дзейнічае гурток саломалляцтва, аформленая выстава працаў кіраўніка і вучня гуртка.

Штогод сіламі супрацоўнікаў музея ладзяцца сустрэчы навуэнцаў школаў з ветэранамі Вялікай Айчынай вайны «Памятныя версты», з воінамі-інтэрнацыяналістамі «Афганістан. Месца трагеды і славы», ток-шоу для старшакласнікаў краязнаўчай, экалагічнай і маральнай накіраванасці. Для атрымання экспазіцыйных матэрыялаў па старажытнай гісторыі Хоцімска праводзяцца археалагічныя і этнаграфічныя экспедыцыі.

Падрыхтаваў Аляксандр САЧАНКА

ГА «Беларускі фонд культуры» і рэдкалегія «Краязнаўчай газеты» шчыра віншуюць супрацоўнікаў музея з юбілеем устаноў і жадаюць новых знаходак і цікавых наведнікаў.

Асоба ў краязнаўстве

Вандроўнік шляхамі паэтаў і герояў

Уладзімір Урбановіч (1921 – 1999) у 1960 – 1990 гадах быў самым вядомым у Беларусі краязнаўцам, педагогам, вандроўнікам, калекцыянерам і музейшчыкам. А яшчэ – шчырым беларусам, дэлегатам Устаноўчага з’езда Таварыства беларускай мовы ў Мінску. Сёлета 1 жніўня яго споўнілася 100 гадоў з дня нараджэння.

Нарадзіўся У. Урбановіч у 1921 годзе ў вёсцы Пудзіна на Лідчыне ў сялянскай сям’і. У 1932-м скончыў пяць класаў і працаваў на гаспадарцы, займаўся самаадукацыяй. У 1938 годзе экстрэнна здаў экзамен за сямігодку і ў 1939-м паступіў у Жыровіцкую польскую сельскагаспадарчую гімназію Слонімскага павета. Пры «саветках» зноў здаваў экзамены за 7 класаў і паступіў у Мінскі палітэхнікум. Пад час акупацыі скончыў настаўніцкія курсы ў Навагрудку, пасля якіх працаваў настаўнікам у пачатковых класах у Лідзе і ў вёсцы Біскупы на Лідчыне. Пасля вайны завочна скончыў Лідскую педагагічную вучэльню і літаратурны факультэт Гродзенскага педінстытута. А калі скончыў педінстытут, то ўладкаваўся настаўнікам роднай мовы і літаратуры ў Райцаўскую СШ Карэліцкага раёна, з 1959 года – працаваў у Валеўскай СШ Навагрудскага раёна.

Ён адзін з першых у пасляваенныя гады напісаў і выдаў у Беларусі краязнаўчую кнігу «Па дарогіх мясцінах» (Мінск, 1964), дзе дзяліўся вопы-

там краязнаўчай работы па беларускай літаратуры ў Валеўскай школе. У. Урбановіч паказаў і апісаў, як трэба выкарыстоўваць краязнаўчы матэрыял на ўроках. Вывучаючы жыццё і творчасць беларускіх пісьменнікаў, ён з вучнямі на веласіпедзе і пяшком абышоў, аб’ехаў, і зноў жа апісаў тыя мясціны, дзе нарадзіліся пісьменнікі, творчасць якіх вывучалі ў школе. Настаўнік-краязнавец са школьнікамі наведваў мясціны Адама Міцкевіча, Якуба Коласа, Кузьмы Чорнага, Цішкі Гартнага, літаратурны Баранавічын, Дзятлаўшчыну, Навагрудчыну, Стаўбцоўшчыну, Слонімішчыну і Уздзеншчыну, збіраючы новыя звесткі пра творчасць беларускіх літаратараў, запісваючы не толькі ўспаміны сваякоў, якія тады яшчэ жылі, але і займаўся зборам вуснай народнай творчасці.

У 1955 годзе ў Валеўскай школе быў створаны краязнаўчы музей. Спачатку

ў ім былі тры аддзелы: гісторыка-этнаграфічны і прыроды. Калі ў школу прыехаў на працу У. Урбановіч, то ён дапоўніў музей чацвёртым аддзелам – літаратурным. Ужо ў 1980-м у Валеўскім народным краязнаўчым музеі налічвалася 1895 экспанатаў, з іх 978 – арыгінальных. Уладзімір Александравіч па ўсім свеце збіраў для музея розныя экспанаты, асабліва ў свой літаратурны аддзел. Тады ў музеі былі каштоўныя рэчы, звязаныя з «Хронікай Быхаўца», з гісторыяй Любчанскай друкарні, матэрыялы пра Кастуся Каліноўскага, Францішка Багушэвіча, Цётку, кнігі, паштоўкі, выдадзеныя суполкай «Загляне сонца і ў наша ваконца», друкарнямі Марціна Кухты і «Нашай Нівы». Шырока была прадстаўленая заходнебеларуская літаратура кнігамі Браніслава Тарашкевіча, Ігната Дварчаніна, Гальяша Леўчыка, Канстанціна Буйло, Валянціна Таўлая, Максіма Танка,

Міхася Васілька, Ніны Тарас, газетамі і часопісамі той пары, фотаздымкамі беларускіх літаратараў, каштоўнымі дакументамі і кнігамі А. Міцкевіча, Генрыка Сянкевіча, Івана Катлярэўскага, Саламеі Нерыс і іншымі асобамі, лёс якіх непасрэдна быў звязаны з Навагрудчынай.

У 1970 годзе У. Урбановіч выдае сваю новую кнігу «Шляхамі паэтаў і герояў». Гэта было дапоўненае выданне, дзе аўтар цікава расказаў пра школьны літаратурны гурток, пра музей, апісаў походы вучняў па мясцінах, звязаных з жыццём і творчасцю пісьменнікаў і герояў беларускага народа, дзяліўся шматгадовым вопытам выкарыстання краязнаўчага матэрыялу на ўроках беларускай літаратуры. Пра кнігі настаўніка з Валеўкі пісалі Аляксей Пяткевіч, Рыгор Шкраба, Янка Саламевіч, Уладзімір Калеснік, Вера Ляшук, Сцяпан Александровіч і многія іншыя вядомыя асобы.

Чалавек, жывучы ў глыбіні, дзеля беларускай справы працаваў даволі сур’ёзна і актыўна. Да яго звярталіся па дапамогу і парад навукоўцы, выкладчыкі ВНУ, педагогі, архівісты і літаратуразнаўцы з усёй Беларусі, а таксама з Літвы, Польшчы, Украіны. Уладзімір Александравіч веў вялікую перапіску, тысячы лістоў ад вялікіх людзей, на жаль, згубіліся, але і шмат захавалася ў беларускіх архівах і музеях, у прыватных сховішчах. Ён збіраваў амаль з усімі дзямі беларускай культуры. У яго доме і ў школе шмат разоў

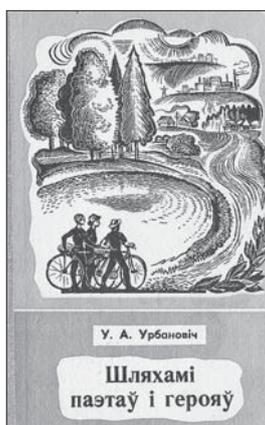
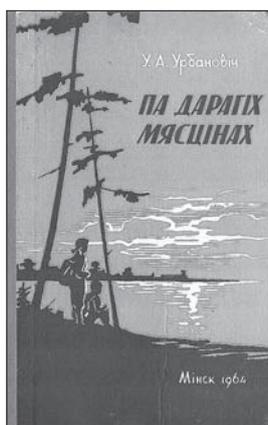

пабывалі Максім Танк, Уладзімір Караткевіч, Янка Брыль, Геннадзь Кяханоўскі, Уладзімір Калеснік, Ігар Лучанок, Аляксей Карпук, Барыс Сачанка, Анатоль Вярцінскі, Пятрусь Макаль, Фёдар Янкоўскі, Ян Скрыган, сваякі Якуба Коласа і Адама Міцкевіча і сотні іншых вядомых асобаў. Ён заўсёды знаёміў гасцей з Валеўкай, школьным музеем і, вядома ж, адвозіў іх на Свіцязь, дзе частаваў, дзе вяліся шчырыя гутаркі пра Беларусь, родную мову і культуру.

За сваю педагагічную і краязнаўчую дзейнасць У. Урбановіч быў узнагароджаны рознымі граматамі і дыпламамі, а таксама значком «Выдатнік народнай асветы». Ён так пры жыцці і не атрымаў звання заслужанага работніка культуры ці заслужанага настаўніка Беларусі. І толькі пасля смерці (памёр 2 лютага 1999 года ў Валеўцы, дзе і пахаваны) яго пасмяротна занеслі ў Кнігу славы Навагрудскага раёна.

Даўно ўжо варта на будынку Валеўскай школы адкрыць У. Урбановічу мемарыяльную шыльд, устанавіць у мястэчку яму помнік і ўсе яго артыкулы выдаць асобнай кнігай.

*Сяргей ЧЫПРЫН
Фота з архіва аўтара*

Свой каласок у Купалаў Вянок

3 нагоды нядаўняга юбілею дырэктара музея Янкі Купалы Алены Ляшковіч

Алена Раманаўна ўжо 14 гадоў займае пасаду дырэктара Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы. Найдаўжэй пасля першага дырэктара і фактычнага стваральніка музея жонкі Купалы Уладзіслава Францаўны Луцэвіч, якая была галоўным купалазнаўцам і купалашанавальнікам з 1944 па 1960 год, і ўнучатай пляменніцы Купалы Жанны Казіміраўны Дапкюнас, якая аддавала свой арганізатарскі і чалавечы талент Купалу 16 гадоў.

Нехта скажа: пасада дырэктара абавязвае, ганарова і адказна быць кіраўніком такой паважанай установы, якая ўшаноўвае яшчэ больш значную і непаўторную асобу класіка беларускай літаратуры і самага першага народнага паэта Беларусі. І гэта праўда. Выпускніца гістарычнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, Алена Раманаўна зразумела ролю музеяў у нашым жыцці і ў жыцці краіны наогул, аб чым сведчыць яе праца перад прыходам у Купалаўскі музей у Беларускім інстытуце праблем культуры, дзе непасрэдна даказвала сваю далучанасць да агульнанацыянальных справаў у лабараторыі музейнай дзейнасці.

Усе станоўчыя якасці, умненне рабіць сваю справу нестандартна, не па шаблоне выкрышталізавала яе здольнасці і жаданне быць карыснай там, дзе працуе ў дадзены момант. Не проста выконвала абавязкі, а менавіта працавала. Творча, вынікова. Мо і гэта таксама паспрыяла вылучэнню яе на кіраўнічую музейную пасаду. Хай сабе некаму падасца, што ў маштабах краіны не самая гучная пасада. Але гэта як паглядзець. Такі музей Купалы адзіны. Увага да яго, як і да самой асобы паэта, значная. А паколькі ён першы, то і значнасць яго асабліва. Гэта з пачатковых сваіх дырэктарскіх крокаў зразумела і Алена Раманаўна. Не, яна не пачынала з нуля. Яна спраўдліва звярнулася да вопыту сваіх папярэднікаў. І прынялася: «Нам, сённяшнім “купалаўцам”, вельмі шанцавала: на працягу ўсіх гадоў у музеі працавалі прафесіяналы, якія сапраўды любілі сваю працу, любілі творчасць Янкі Купалы і сам музей – гэта адчуваецца па тагачасных экспазіцыях. І мне вельмі прыемна, што сёння калектыву музея – адзін з перадавых у нашай справе. “Купалаўцы” – вельмі крэатыўныя людзі, якія не лічацца са сваім асабістым часам».

Адна з праяваў гэтай крэатыўнасці ў тым, што сённяшнія музейшчыкі, як і іх папярэднікі, настойліва дбаюць пра годнае ўшанаванне Купалы не толькі ў Беларусі. Колькі сёння адкрыта музеяў, пакояў, памятных знакаў за межамі нашай краіны, не падлічваў. Але больш чым каму з іншых выбітных нашых асобаў. І шмат што з ініцыятывы, настойлівасці і здатнасці Алены Раманаўны. Адзін прыклад – Славакія.

У 2015 годзе па ініцыятыве музея Янкі Купалы адбыўся міжнародны культурна-адукацыйны праект «Славацкімі шляхамі Янкі Купалы». Праз восемдзесят гадоў шляхам паэта па гарадах Браціслава, Святы Юр, Модра, Пешціны, Марцін, Высокія Татры прайшла дэлегацыя беларускіх пісьменнікаў і журналістаў. Мэтай было знаёмства з адным са значных эпопедаў у станаўленні

беларуска-славацкіх культурных сувязяў як фактам у біяграфіі Янкі Купалы, а таксама ўзаемная прэзентацыя сучаснай беларускай і славацкай культуры і літаратуры ў культурнай супольнасці нашых краінаў. Бадай, самы галоўны вынік акцыі – папярэдняя дамоўленасць з мэрамі гарадоў, якія наведваў Янка Купала, аб устаўленні чатырох мемарыяльных дошак і бюста Янкі Купалы з мэтай увекавечыць імя народнага паэта Беларусі і яго гістарычныя відзіт у Славакію ў 1935 годзе.

Наогул жа замежная Купаліяна прадстаўлена даволі шырока. Помнік Янку Купалу ўсталяваны яшчэ ў савецкі час і дагэтуль толькі адзінаму з беларусаў у Араў-парку ў Нью-Ёрку. Помнікі ёсць і ў Маскве, Санкт-Пецярбургу, адзначана імя Купалы і ў Смаленску, Кіславодску, сяле Пячшычы каля Казані, вёсцы Соф’іна Раменскага раёна Маскоўскай вобласці, Вільні, пасёлку Гаспра каля Ялты, маёцца бюст на Алеі паэтаў, што тварылі кірыліцай, у Гісторыка-культурным цэнтры ў балгарскай Плісцы, мемарыяльныя памятны знак у фінляндскай Іматры, шмат дзе ўстаноўлены мемарыяльныя дошкі, прысвечаныя паэту. Імя Купалы атрымалі школа і вуліца ў Душанбэ, бібліятэка ў Харкаве, вуліцы ў Кіеве і Запарожжы, у Ташкенце, Рызе, Тбілісі, Ніжнім Ноўгарадзе, Беластоку, Гданьску і інш. Цікавы і такі факт – дэпутаты гарсавета ізраільскага горада Ашдод назвалі імем Янкі Купалы плошчу.

І гэта далёка не ўсё са здзейсненага. Не, вядома, гэта стваралася не толькі сёння і зараз. Ва ўсе часы настойліва стараліся музейныя супрацоўнікі, і не толькі яны, каб Купала стаў вядомым і шанаваным і за межамі Беларусі.

Больш карыснай інфармацыі можна знайсці ў самім Купалаўскім музеі. Зайдзіце туды яшчэ раз. Спакойна, разважна і ўдумліва прайдзіце па яго залах. Перакананы, колькі б разоў вы не прыходзілі, вас заўсёды чакаюць незвычайныя адкрыцці. І не толькі з творчай спадчыны, а і ў самім

жыцці паэта. Экспазіцыя з выкарыстаннем самых новых сучасных сродкаў скампанаваная так, што адно вынікае з другога, вабіць і захапляе, дапаўняе і глыбей раскрывае характар Янкі Купалы як творцы, выбітнага, таленавітага і непераўзыходнага, і як проста чалавека. Чалавека, які адчуваў і разумевў свой час, сваё месца ў ім, хацеў і намагаўся ўвасобіць гэта ў творчасці. Так, экспазіцыя спрыяе глыбокаму ўсебаковому спасціжэнню асобы Янкі Купалы. Імяна асобы, не адарванай ад жыцця простага народа. Мо менавіта таму і сёння зварот да яго, яго творчасці не змяняецца, набывае новыя зацкаўленні. На іх кваліфікавана адказваюць і музейныя супрацоўнікі.

Вядома, у такой глыбіннай выяве ўсіх бакоў жыцця Купалы ў сённяшні экспазіцыі заслуга ўсяго калектыву, яго намаганні выніковыя і прыкметныя. Я нездарма падкрэсліў «ўсяго калектыву», бо без яго ніякі кіраўнік, хай сабе мае сем пядзяў, нічога не зробіць. Але ж і намаганні калектыву без здатнага кіраўніка будуць марнымі. Дык мо гэта сам Купала, яго дух, што лунае над намі і сярод нас, спрыяе таму? Калі так, то хай спрыяе і далей.

Варта адразу прызнаць, што ў Купалаўскім дырэктарскім троне Ляшковіч не адна такая. Купалаваму дому як правіла шанцавала на сваіх паспадароў. Пачынаючы з самой Купалікі – жонкі паэта, наступныя дырэктары ў меру сваіх сіл імкнуліся зрабіць музей цікавым, вабным, інфармацыйна багатым, каб скуды ахвотна хадзілі наведнікі. Хадзілі самі, а не толькі згодна са школьнай праграмай. Я не прыхільнік называць некага самым-самым, хоць, прызнаюся, добра ведаў большыню з былых дырэктараў. Разуменню, што калі кожны на сваім месцы робіць нешта карыснае і прыроднае грамадству, калі вынікова рэалізуе свае набытыя і прыродныя здольнасці, гэта акурат і запатрабавана, мае вызначальны характар. Такіх музейшчыкаў-купалазнаўцаў я мала, таму музей і займае сваю, толькі яму ўласцівую нішу ў беларускай культуры.

Так было ва ўсе часы. Хай прабацьча чытачы, але хацеў бы назваць усіх дырэктараў: Янка Шарахоўскі, Іосіф Жыдовіч, Уладзімір Юрковіч, Аляксей Бажко, Аляксей Кулакоўскі, Жанна Дапкюнас, Сяргей Вечар і з 2007 года Алена Ляшковіч. І заўсёды музей даказваў: музей не толькі сама экспазіцыя. Гэта яшчэ настойліва праца па вывучэнні і даследаванні творчай спадчыны паэта, пошук новых, нетрадыцыйных спосабаў у добрым сэнсе прапаганды яго творчасці, у тым ліку і за межамі Беларусі. Купалу тут шанца. Зрэшты, як і Янку Коласу, Максіму Багдановічу. Цяпер да гэтай тройцы можна далучыць Уладзіміра Караткевіча. Таму

было б зусім справядліва і карысна адкрыць у яго мінскай кватэры мемарыяльны музей. Дарэчы, як на маё меркаванне, можна было б унесці невялікія карэктывы і ў назву музея Петруся Броўкі. Гэта ж не проста літаратурны музей, як называецца ён зараз, а мемарыяльны музей-кватэра, як і Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа. Для наведнікаў гэта мае зусім іншае, не масавае, не традыцыйнае ўспрыняцце, а своеасаблівае, непаўторна-хваляючую асаблівасць і адметнасць.

Але вернемся да музея Купалы. Пры кожным з дырэктараў яго экспазіцыя хоць і апавядала пра жыццё і дзейнасць адной творчай асобы, але заўсёды абнаўлялася, асучаснівалася, знаходзіліся новыя дэталі, эпизоды, з’яўляліся новыя тэхналогіі. Зрэшты, абнаўляўся сам погляд на асобу Купалы і ўсё тое, што адбывалася з ім самім і вакол яго. Не, я не хачу сказаць, што як ва ўсе часы, так і цяпер у гэтым музеі, зрэшты, як і ў іншых, усё абсалютна бездакорна, беспраблемна. Бывае рознае, надараюцца і неспрыяльныя, няўдачы. Аднак важна не канцэнтравання на іх, не хаваць пад добрым і лепшым, а бачыць, разумець і прымаць эфектыўныя меры. Бо заўсёды пераважае тое станоўчае, што спавядае ўвесь музейны калектыв. Мо нават праблемныя пытанні змушаюць больш эфектыўна і настойліва шукаць шляхі да новага, яшчэ не бачанага, часта не асвоеннага. Але перамагае той, хто не спыняецца, не збочвае, не баіцца прызнаваць праблемы.

Так і ў купалаўцаў. Яны няспынна і нястомна пашыраюць Купалава поле. А таму зернейкі, пасеяныя Купалавым словам, прарастаюць нават далёка ад беларускага палетка. Не спыняецца такое сямейнае і цяпер. Алена Раманаўна разам са сваімі папярэднікамі і сябрамі музея, грамадскімі актывістамі ўмела пашырае Купалаву ніву. Яна жадае жыць і жыць ў калектыве аднадумцаў, якім важна зрабіць нешта карыснае ў купалазнаўстве, каб дадаць і свой умалотны каласок у Купалаў вянок.

Сёння гэтую задачу паспяхова рашаюць музейныя купалашанавальнікі на чале са сваім дырэктарам Аленай Раманаўнай Ляшковіч, якая днямі адзначыла юбілейную дату. Новых творчых поспехаў і займальных знаходак шаноўнай Алене Раманаўне і ўсім яе папярэднікам. Хай і далей не стамляецца Янка Купала ад нашай увагі і павагі, чытанні і шанавання. А мы ўсе разам пастараемся не збочваць з дарогі, пракладзенай ім да свабоднай і незалежнай Беларусі. Таму – паўтарайма нястомна і настойліва:

*Я буду маліцца і сэрцам,
і думай,
Распетаю буду маліцца душой,
Каб чорныя долі з мяцеліцаў
шумай
Ўжо больш не шалелі
над роднай зямлёй.*

Анатоль БУТЭВІЧ

Талака за гістарычнае і культурнае адзінства

Здаўна вядома, што добрае харчаванне – аснова моцнага здароўя і даўгажывучага чалавека. Беларусы спрадвечу цікавіліся тым, як зрабіць ежу не толькі смачнай, але і як мага больш карыснай. Працягваючы традыцыі нашых продкаў, шчыра дбаючы аб здароўі школьнікаў, у гэтым годзе (даклад напісаны ў 2020 г. – Рэд.) у нашай школе, акрамя шматлікіх класных гадзінаў, бацькоўскіх сходаў, разнастайных мерапрыемстваў, была спланавана дэкада здаровага харчавання.

Пад час дэкады наш 8-ы клас прымаў удзел у конкурсе прэзентацыяў нацыянальных страваў розных народаў. Мы абралі стравы беларускай нацыянальнай кухні. Папраўдзішыся, мы з бацькамі вырашылі прыгатаваць бабуку, каптыку, калдуны і бліны з верашчакаю.

Бабуля нашага аднакласніка Мацвея Грудзінькі Сафія Іванаўна сказала, што найлепшая бабука – прыгатаваная ў глечыках, бо яна самая смачная і карысная. Раней мы чулі слова «глечык» на ўроках беларускай мовы і літаратуры, пад час факультатывных заняткаў, таму нам вельмі цікава стала, што ж такое глечык, што ў ім можна прыгатаваць і ці сапраўды карысныя гэтыя стравы.

Такім чынам, тэма нашага даследавання: «Што ў глечыку ў нас?», або «Глечык як прадмет традыцыйнай беларускай кухні і яго прызначэнне».

Актуальнасць абранай намі тэмы не выклікае сумнення, таму што сучаснае харчаванне, у якім пераважаюць фаст-фуды, ежа, насычаная тлушчам і шкоднымі хуткімі вугляводамі, смажаныя стравы наносаюць арганізму чалавека шкоду, таму людзі вымушаны шукаць ім альтэрнатыву. Разам з тым наша самабытная беларуская культура мае ўласныя прыклады і карысныя стравы, і іх родных нам назваў.

Мэта даследавання: удакладненне лексічнага значэння слова «глечык» і вызначэнне функцыянальнага прызначэння глечыка ў беларускай кухні.

Задачы даследавання:
1. даведацца аб лексічным значэнні слова «глечык»;

2. даследаваць, якія функцыянальныя асаблівасці мае глечык у якасці кухоннага посуду;

3. вызначыць, ці неабходны глечык у сучаснай культуры харчавання.

Прадмет даследавання: традыцыйны беларускі посуд.

Аб'ект даследавання: глечык.

Гіпотэза: магчыма, глечык – шматфункцыянальны і вельмі карысны трады-

(есть і стэкланныя) горшок для молака. Кринка пахожа на шырокі гліняны кувшын без ручкі і крышкі. Кринка, як правило, мае форму шарообразную кнізу і сужающуюся, чаце всего, более выпрямленную кверху.

Кринка – символ деревенской жизни и натуральной пищи. Именно в кринке хранят молоко и простоквашу, топят молоко в печи. Кринки, висящие для сушки

Каб любіць Беларусь

Што ў глечыку ў нас?

цыйны беларускі посуд для забеспячэння здаровага харчавання, калі, нават не ведаючы дакладна аб яго прызначэнні і маючы сучасныя сродкі для прыгатавання ежы, мы карыстаемся ім у саўнасці.

Спосабы даследавання:

вывучэнне гістарычных і этнаграфічных крыніцаў на друкаванай аснове і з сеткі інтэрнэт;
пошук інфармацыі ў слоўніках;
даследаванне мастацкай літаратуры;
інтэрв'ю з кампетэнтнымі суразмоўцамі.

Лексічнае значэнне слова «глечык»

Каб удакладніць, што ж такое глечык, мы звярнуліся да слоўнікаў:

«Тлумачальны слоўнік беларускай мовы»;
<https://ru.m.wikipedia.org/wiki/Кринка>;

Барашкаў В.Ф. «А как у вас гаворят?»;

Хайкін М. «Гісторыі ганчарнай вуліцы».

Адзначым, што некаторыя з крыніцаў былі рускамоўнымі, што ўказвае на блізкасць культур нашых народаў.

Вывучышы інфармацыю з гэтых крыніцаў, даведаліся, што «**кринка** (кринка, малый горлач, твер. пск. *балакирь*, южн. *глок, глечик*) – расшарыраюцца кнізу удліненны гліняны

Такім чынам, нам стала вядома, што глечыкам называюць гаршчок для прыгатавання ежы ў печы.

Што ў глечык пакладзем?

Каб даведацца, што можна прыгатаваць у глечыку, мы звярнуліся да кнігі М. Хайкіна «Гісторыі ганчарнай вуліцы», у якой аўтар распавядае, што «Бабушка жила на окраине Витебска, на Гончарной улице. Теперь улицы называют непонятно как. А раньше, если улица называлась Вокзальная, то не сомневайтесь, по этой улице вы обязательно придёте на вокзал, а не на базар. Если улица называлась Пожарная, то на ней обязательно была пожарная команда. Гончарной эта улица называлась потому, что на ней когда-то жили ганчары. Они брали глину с берегов Двины и изготовляли из неё

градусаў, таму смажыць на алеі шкодна!».

Па больш дакладны адказ на гэтае пытанне мы звярнуліся да фельчара нашай школы М. Пуранка, які завітаў да нас на класную гадзіну і расказаў, што чым большая плошча датыкнення прадуктаў да алею на патэльні, тым больш утвараецца канцэрагенаў, якія выклікаюць разнастайныя невылечныя хваробы, і тым большая шкода наносіцца чалавеку, які ўжывае гэтую ежу. Да таго ж, дадаў Максім Вітальевіч, глечык мае вельмі зручную форму, дзякуючы якой 90% ежы гатуецца на пары. А, як вядома, гэта самы карысны спосаб тэрмічнай апрацоўкі прадуктаў.

Такім чынам, мы прыйшлі да высновы, што ежа, прыгатаваная ў традыцыйным старадаўнім беларускім посудзе – глечыку, з'яўляецца вельмі карыснай для здароўя чалавека і можа займаць пачэснае месца на сучаснаму сталу.

Высновы

Правёўшы даследаванне, мы прыйшлі да высновы:

Глечыкам называюць гаршчок для захоўвання прадуктаў і прыгатавання ежы ў печы пераважна ў паўднёвых раёнах нашай краіны.

У глечыку можна запякаць ежу пры высокіх тэмпературах.

Ежа, прыгатаваная ў глечыку, з'яўляецца вельмі карыснай для здароўя чалавека і павінна займаць пачэснае месца на сучаснаму сталу.

Такім чынам, гіпотэза, дапушчальная намі ў пачатку даследавання аб тым, што спрадвечна беларускі глечык – шматфункцыянальны і вельмі карысны посуд для забеспячэння здаровага харчавання, поўнасцю пацвердзілася.

На нашу думку, гатаваць ежу ў глечыках варта яшчэ і таму, што гэта – найлепшыя традыцыі беларускай кухні, яны выхоўваюць павагу да культурнай спадчыны нашага народа, дазваляюць не толькі зрабіць харчаванне карысным і разнастайным, але і дадаць асабліва ўтульны этнаграфічны каларыт культуры сучаснага харчавання. Менавіта прыгатаванне ежы ў нацыянальным беларускім посудзе – немагчымы крок не толькі да пашырэння рацыёну харчавання, але і да папаўнення слоўніка сучасных людзей, фарміравання нацыянальнай самаідэнтыфікацыі кожнага беларуса.

Яраслаў ДУБРОЎСКІ,
Анастасія ПРОХАРЧЫК,
вучні СШ № 40 г. Мінска
Кіраўнік: Наталля Аляксандраўна
Марозава

горшкі, кружкі, глечыкі... Вы знаеце, што такое глечык? Глечык – это кувшин для молока. В нём молоко будет холодным в самую горячую погоду. Вот что такое глечык. Но для этого, говорила моя бабушка, после молока надо его вымыть и насадить вверх дном на одну из досок забора».

Мы зрабілі выснову, што ў глечыках захоўвалі малако, якое заставаўся халодным нават у самае гарачае надвор'е.

Таксама нам стала вядома, што гаршчок для прыгатавання і захоўвання ежы сапраўды называецца глечыкам пераважна ў паўднёвых раёнах Беларусі і Расіі, і што ў ім запякалі прадукты ў печы. І што ў глечыку можна запякаць ежу пры высокіх тэмпературах.

Чым жа глечык лепшы за патэльнію?

Даведаўшыся пра глечык ужо даволі шмат, мы зацікавіліся пытаннем, чаму нельга проста пазмажыць бульбу на патэльні. З папярэдніх заняткаў па здаровым ладзе жыцця на класных гадзінах мы ведалі, што «алеі нельга нагрываць вышэй за 100 градусаў, бо ў гэтым выпадку ўтворацца ацраламід, канцэрагеннае рэчыва, і што на патэльні тэмпература алею дасягае аж 250-і

Наш календар

Заснавальнік беларускага тэатра

Да 160-годдзя з дня нараджэння Ігната Буйніцкага

Ігнат Буйніцкі – імя добра вядомае ў Беларусі, увечнае ў назвах вуліц у Мінску, Маладзечне, Вілейцы і іншых гарадах. Помнік заснавальніку беларускага тэатра ў 1976 годзе ўсталяваны на яго магіле ў Празароках, бюст – у горадзе Глыбокім.

Нарадзіўся наш знакаміты зямляк Ігнат Цярэнцьевіч (Тарквінневіч) Буйніцкі 10 (22) жніўня 1861 года ў вёсках Палівачы (зараз Глыбоцкі раён) у шляхецкай сям'і.

Па сканчэнні Рыжскага землемернага вучылішча пэўны час працаваў у родных мясцінах каморнікам (землямерам). Па прафесійных справах І. Буйніцкі бываў у вёсках Ашмянскага, Магілёўскага, Навагрудскага, Полацкага паветаў. Ён цікавіўся звычаймі, песнямі, танцамі сялянцаў. І. Буйніцкага вабіў тэатр. Каб атрымаць вопыт акцёрскай справы, ён наведвае драматычную студыю ў Вільні.

Гэтае захапленне прывяло да стварэння І. Буйніцкім у 1907 годзе ў фальварку Палівачы аматарскай трупы. Яго дачкі Ванда і Алена падтрымалі бацьку ў гэтым пачынанні. Паспяхова былі выступленні ў Празароках, Язне, Лужках, Глыбокім, і таму Буйніцкі задумваецца аб стварэнні прафесійнага тэатра.

Шырокую вядомасць тэатру прынес удзел у першай беларускай вечарыне, арганізаванай А. Бурбісам і газетай «Наша Ніва» ў Вільні 12 лютага 1910 года. Тут трупы Буйніцкага выступала з беларускімі нацыянальнымі танцамі. З гэтага часу тэатр палюбіўся новымі драматычнымі акцёрамі і спевакамі, стаў прафесійным і атрымаў назву Першая беларуская трупа.

Тэатр Буйніцкага існаваў на яго ўласныя сродкі, якія ён атрымліваў са свайго маёнтка. Ён аплываў працу сваіх акцёраў. З вялікім поспехам тэатр паказваў творы «Па рэвізіі» і «Пашыліся ў дурні» М. Крапіўніцкага, «Хам» і «У зімовы вечар» Э. Ажэшка, «Модны шляхчок» Каруса Каганца. Пад час выступленняў докламваліся вершы. Як правіла, напрыканцы праграмы выконваліся беларускія народныя танцы «Лавоніха», «Юрка», «Мяцэліца», «Гусачка», «Чаромха», «Полька» і іншыя. І. Буйніцкі і сам быў слынным танцорам, а таксама меў добры голас. Першая беларуская трупа з поспехам выступала ў Полацку, Вільні, Санкт-Пецярбургу, Маскве.

Дзейнасць тэатра падтрымлівалі пісьменнікі Янка Купала, Якуб Колас, Эмігрок Бядуля, Алаіза Пашкевіч (Цётка), якая нават выступала ў спектаклях Буйніцкага. Кампазітар М. Рагаўскі дапамагаву Буйніцкаму падбіраць рэпертуар для хору. Гледачоў вельмі ўражвалі песні «Дуда-Веселуха», «Ах ты дуй», «Падшачка», «За гарамі, за лясамі» ў выкананні артыстаў Першай беларускай трупы.

У 1913 годзе дзейнасць трупы была спыненая з-за матэрыяльных праблемаў: білеты каштавалі танна і не пакрывалі выдаткі на касцюмы, дэкарацыі, выдаткі на дарогу, пражыванне ў гасцініцах пад час гастроляў, выплаты акцёрам. Буйніцкі прадаў маёнткаў у Палівачах і пераехаў у Празарокі, дзе заснаваў крэдытнае таварыства. У 1914 годзе была сформіраваная новая трупа, але пачалася Першая сусветная вайна, і справа была адкладзеная.

Пасля Лютаўскай рэвалюцыі 1917 года І. Буйніцкі выступіў з ініцыятывай стварэння Першага таварыства беларускай драмы і камедыі, якое ў 1920 годзе стала асновай для Дзяржаўнага беларускага тэатра.

Пад час Першай сусветнай вайны ва ўзросце 56-і гадоў Ігнат Цярэнцьевіч служыў у інтэнданцкай роце 10-й арміі. Нават у суровы ваенны час ён знайшоў магчымасць арганізаваць мастацкую самадзейнасць, што прыносіла асалоду як удзельнікам канцэртных праграмаў, так і гледачам.

Памёр слынным дзячак 9 (22) верасня 1917 года пад час рэпетыцыі салдацкай самадзейнасці. Спачатку быў пахаваны на Маладзечаншчыне, потым яго прах перавезлі ў Палівачы, у 1975 годзе – перапахаваны на цэнтральнай плошчы мястэчка Празарокі Глыбоцкага раёна.

І. Буйніцкага называюць бацькам беларускага тэатра. Ён вывеў беларускія народныя танцы на сцэну. Дзейнасць Ігната Цярэнцьевіча стала асновай для стварэння прафесійнага нацыянальнага тэатра.

У Празарокіім дзіцячым садзе – сярэдняй школе імя І.Ц. Буйніцкага ў 1982 годзе створаны музей заснавальніка беларускага тэатра. Памяць аб знакамітым зямляку жыве і перадаецца нашчадкам.

*Падрыхтавала Іна ПУЧЫНСКАЯ,
м. Германавічы, Шаркаўшчынскі раён*

Пошукі будучыні Паўла Дзюбайлы

Прызнаны даследчык мастацкага слова, доктар філалагічных навук Павел Дзюбайла нарадзіўся 5 жніўня 1931 года ў вёсцы Кукарава Бярэзінскага раёна ў сялянскай сям'і.

Яго дзяцінства нічым не адрознівалася ад дзяцінства равеснікаў: дапамога бацькам па гаспадарцы, лоўля рыбы, збіранне ягадаў і грыбоў. А летнімі вечарамі ці ў святочныя дні любіў слухаць казкі, легенды і паданні, асабліва – мілагучныя і задумшчыя народныя песні.

Любоў да роднага слова прывілі Паўлу найперш яго бацькі, працавітыя вясцоўцы, і асабліва творы Янкі Купалы і Якуба Коласа, класікаў сусветнай літаратуры, з якімі ён упершыню пазнаёміўся ў школе. Вучобу перапыніў да вайны, і сярэдняю школу ён скончыў у 1949 годзе ў Беразіно. Паступіў на завочнае аддзяленне філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, які скончыў у 1954-м. Адначасова працаваў настаўнікам на Маладзечаншчыне, дзе вучыў дзяцей любіць роднае слова. У тым жа годзе прызваны на службу ў армію. Пасля дымабілізацыі працаваў дырэктарам Бахштанскага СШ белага Юрацішкаўскага раёна і інспектарам школ Маладзечанскага абласнага. У 1960 годзе скончыў аспірантуру пры Інстытуце літаратуры імя Янкі Купалы Акадэміі навук БССР, і з таго часу яго жыццё было звязанае з працай у гэтай установе, дзе ён прайшоў шлях ад навуковага супрацоўніка да загадчыка аддзела сучаснай беларускай літаратуры і крытыкі. Абараніў доктарскую дысертацыю, атрымаў навуковае званне прафесара, узнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР.

Упершыню ў друку П. Дзюбайла выступіў у 1956 годзе як аўтар літаратурна-крытычных і літаратуразнаўчых працаў. З гэтага часу яго артыкулы і рэцэнзіі ўсё часцей пачынаюць з'яўляцца на старонках рэспубліканскіх газет і часопісаў, у навуковых зборніках. У 1964 годзе выходзіць у свет манаграфія Паўла Кузьміча «Беларускі раман аб Вялікай Айчыннай вайне», дзе разглядаюцца прынцыпы мастацкага адлюстравання героікі народа, прыёмы і сродкі стварэння шматгранных вобразаў станоўчага героя, падрабязна аналізуюцца раманы Кузьміча Чорнага «Пошукі будучыні», «Млечны шлях», «Вялікі дзень», Міхася Лынькова «Векіпамяныя дні», Івана Шамякіна «Глыбокая плынь» і «Тры вожыныя шчасце», творы

іншых пісьменнікаў. Гэтае літаратурнае даследаванне асвятляе пэлы этап у развіццё беларускай літаратуры аб вайне – перыяд першага пасляваеннага дзесяцігоддзя.

У саўтарстве з В. Жураўлёвым і М. Лужаравым у 1967 годзе напісаная кніга «Праблемы сучаснай беларускай прозы». Павел Кузьміч – адзін з аўтараў калектыўных літаратурна-знаўчых працаў «Беларуская савецкая проза: Раман і апавесць» (1971) і «Істория белорусской советской литературы» (1977).

Асноўным стыльвым напрамкам, пльням беларускай так званай «вялікай» прозы П. Дзюбайла прывяціў кнігу «Праблемы стылю ў сучаснай беларускай прозе», што выйшла ў 1973 годзе. У ёй на канкрэтным фактычным матэрыяле даследуецца індывідуальны творчы стыль Івана Мележа, І. Шамякіна, Янкі Брыля, Васіля Быкава, Міколы Лобана, Івана Навуменкі, Івана Пташнікава, Аляксея Карпака, Уладзіміра Караткевіча, Барыса Сачанкі, Івана Чыгрынава і іншых вядомых беларускіх празаікаў.

Цікавым з'яўляецца навуковае даследаванне П. Дзюбайлы «Вобраз нашага сучасніка ў беларускай прозе» (1978). Разглядаючы творы І. Шамякіна, І. Навуменкі, Алясея Асіпенкі, І. Пташнікава, Янкі Сіпачова, Паўла Місько, Віктара Карамазова, іх маладзёжных калег па пры, ён паказвае, як ствараецца вобраз нашага сучасніка, рабочага інтэлігента, як выкрываецца мяшчанская псіхалогія, бездухоўнасць.

У 1981 годзе выйшаў зборнік літаратурна-крытычных артыкулаў П. Дзюбайлы «У вялікай дарозе», прысвечаны актуальным тагачасным праблемам беларускай прозы. Дасведчаны літаратуразнаўца раскрывае гуманістычны пафас нашай літаратуры, аналізуе жанрава-стыльвыя асаблівасці, паказвае бачасце і разнастайнасць сучаснай беларускай прозы. У 1982-м чытачы пазнаёміліся з яго грунтоўнай

манаграфіяй «Беларускі раман. Гады 70-я», дзе паказваецца ідэяна-тэматычнае і жанравое стыльвае багацце беларускага рамана 1970-х. У 1984 годзе выходзіць кніга «Наш сучаснік – у жыцці і літаратуры», у 1986 годзе – «Панарама сучаснай беларускай прозы», дзе аўтар акцэнтаў увагу на праблемах становаўчага героя, народнага характару, на стасунках чалавека і прыроды. А ў 1987-м убачыла свет літаратуразнаўчая праца П. Дзюбайлы «У пошуках духоўных каштоўнасцяў: Беларуская проза сёння».

Вялікая ўвага нададзена літаратурнае даследаванне асвятляе пэлы этап у развіццё літаратуры сучаснай у кнізе «Вялікі Кастрычнік і сучасная беларуская літаратура», якая выйшла ў свет у 1988-м. Тут паказаны складаны і супярэчлівы шлях станаўлення і развіцця беларускай літаратуры, раскрытыя яе дасягненні, а таксама страты, звязаныя з культам асобы і рэпрэсіямі пісьменнікаў.

На матэрыяле лепшых твораў беларускай літаратуры П. Дзюбайла паказвае працэс мастацкага стварэння вобразаў людзей, у якіх увабляецца грамадскі і эстэтычны ідэал пісьменніка, яго канцэпцыя чалавека і рэчаіснасці, у сваёй апошняй працы «Станоўчы герой ў беларускай літаратуры», што выйшла з друку ў 1990 годзе.

Праца Паўла Кузьміча вызначаюцца прафесійнасцю, прынцыповым падыходам да літаратурных з'яваў, пільнай увагай да сучаснага літаратурнага працэсу, глыбінёй і ўсебаковасцю раскрыцця асноўных тэндэнцыяў і заканамернасцяў развіцця беларускай літаратуры, вызначэннем яе ролі ў духоўным жыцці грамадства, у выхаванні наступнікаў. Знакаміты ўраджэнец Бярэзіншчыны з'яўляецца аўтарам больш за 100 навуковых працаў, манаграфіяў і зборнікаў крытычных артыкулаў, брашураў. Ён у 1980 годзе быў адзначаны Дзяржаўнай прэміяй Беларусі імя Якуба Коласа. Творчая індывідуальнасць Паўла Кузьміча вызначаецца эстэтычным густам, адчуваннем сапраўднай мастацкай вартасці таго або іншага твора, удумлівым абгрунтаваннем вывадаў, прынцыповасцю ацэнак. Ён быў кляпатлівым выхавателем маладых навукоўцаў і даследчыкаў роднай літаратуры.

Памёр рулівец, слынным сын Бярэзінскай зямлі 24 студзеня 1995 года. Але людзі помняць.

*Марыяна СТАБРОўСКАЯ,
бібліяграф Бярэзінскай
цэнтральнай раённай бібліятэкі*

Кропелькі гісторыі сям'і

(Заканчэнне. Пачатак у № 31)

Школьныя гады цудоўнага, 1984 г.

У 1970 – 1980-я г. была традыцыя фатаграфавач вучняў пры паступленні ў школу і пры пераходзе з аднаго класа ў другі. Для гэтага ў школу спецыяльна запрашалі фатографа. Мы бачым вучняў «нулявога» класа (у той час так называлі падрыхтоўчыя класы пры дзесяцігадовым навучанні). Гэта вучні вёскі Дзембравы Шчучынскага раёна. Другая злева – Натал-

з іх. На нагах пяці дзяўчынак гольфы, а ў дзвюх з іх – у тым ліку ў маёй мамы – гольфы белага колеру (таксама, як правіла, элемент урачыстага адзення). Чацвёрта хлопчыкаў у другім шэрагу. Характэрна, што іх не пасадзілі разам з дзяўчынкамі, бо гэта вызначалася тагачаснымі правіламі гендэрнага выхавання: хлопчык павінен быць мужным, саступаць месца старэйшым і дзяўчынкам. Хлопчыкі акуратна апранутыя, каўнерыкі кашуляў прыгожа адкладзеныя. Хлопчыкі амаль аднолькава падстры-

таксама сімволіка сацыялістычнага выхавання. Ніжэй намаляваныя шчаслівыя савецкія хлопчыкі і дзяўчынка ў піянерскіх галыштуках, перад імі пяціканцовая зорачка, сімвал акцябратаў, малодшых школьнікаў. Не зусім пасуе да ідэалагічнай тэмы «светлай будучыні» нечаканы малюнак: Воўкі і Заяц – героі мультфільма «Ну, пачакай», які ў той час быў надзвычай папулярны не толькі сярод дзяцей, але і дарослых. У канцы 1970-х гг. такія «паслабленні» ў школьнай ідэалогіі сталі магчымыя.

Гістарычны конкурс для моладзі

ПА-ЗА КАДРАМ: ад гісторыі сям'і да гісторыі супольнасці

У трэцім шэрагу другая справа – мая мама Наталля Руштэйка. Ёй 12 гадоў. На прыступках вышэй стаяць ксёндз і дзве манашкі. Большасць дзяўчынак, але ёсць і хлопчыкі, апранутыя ў святочную вопратку. Дзеці трымаюць у руках свечкі ў спецыяльных сурвэтках. Цікава, што іх ніколі не запальваюць, а захоўваюць дома як памяць аб першай камуніі. У групе дзяцей вылучаюцца некалькі дарослых мужчынаў, якія таксама цягам двух гадоў прaxодзілі навучанне разам з дзецьмі і таксама прайшлі першую камунію, але ўжо ў сталым узросце, бо не прайшлі гэты абрад у дзяцінстве праз нейкія прычыны (хутчэй за ўсё, з-за забароны на рэлігійнае жыццё ў Савецкім Саюзе).

Глядзіш на фатаграфію, бачыш урачыстыя твары дзяцей і дарослых і разумееш, наколькі значныя для каталіцкіх сем'яў такія важныя падзеі.

Матэрыялы працы прадстаўленыя на беларускай, рускай і англійскай мовах на створаным намі электронным рэсурсе – сайце «Сямейныя фатаграфіі – частка гісторыі краіны». Рэжым доступу: <https://nivcherkes.wixsite.com/foto-my-famili>.

*Тэціяна БУБЕН, вучаніца СШ № 1 г. Скідзеля, сябра школьнага клуба журналістаў «Твой фармат»
Куратар: Наталля Чаркез, настаўніца рускай мовы і літаратуры СШ № 1 г. Скідзеля, кіраўнік школьнага клуба*

ля Мар'янаўна Руштэйка, мая мама. Ёй 6 гадоў. Клас даволі вялікі – 11 вучняў. У той час нават у невялікіх вёсках жыло шмат моладзі, ствараліся сем'і, нараджаліся дзеці. Актуальная сёння праблема адсутнасці ў маленькіх вёсках моладзі ў той час не існавала. «Нулявы» клас быў створаны на базе дзіцячага сада. Для дзяцей не было стрэсу ад перамены абстаноўкі, і ў той жа час яны рыхтаваліся да школы, заняткі праводзіла настаўніца. У першым шэрагу сядзіць настаўніца: белая блузка, строгі сарафан – усё акуратна, стрымана. У яе завушніцы – паказчык дабрабыту. Але на руках няма кольцаў – хутчэй за ўсё, яна таксама жыве ў гэтай вёсцы, мае агарод, гаспадарку. Так жыла ўся вясковая інтэлігенцыя. Дзеці прыбраныя – бацькі рыхтавалі іх да фатаграфавання. У шасці дзяўчынак з сямі на галовах вялікія белыя банты. Часта іх рабілі з шырокіх капронавых стужак, сцягваючы ніткай з аднаго боку па ўсёй даўжыні. Такія банты выкарыстоўвалі толькі ва ўрачыстых выпадках, фатаграфаванне – адзін

жання, з роўнымі чубкамі. У той час гэта была стандартная стрыжка для хлопчыкаў. На заднім фоне двор дзіцячага сада з вялікай колькасцю зялёных насаджэнняў і канструкцыямі дзіцячай пляцоўкі, зваранымі з металічных трубаў – гэта было функцыянальна і танна. Пад нагамі дзяцей асфальтавая пляцоўка, на якой фарбай нанесеная разметка для «класікаў» – самай папулярнай тады ў дзяўчынак гульні. Так дзеці спалучалі рухальную актыўнасць з навучальнымі заняткамі. (На шчасце, у той час ніхто на пераменах не «сядзеў» у сваіх тэлефонах, бо такіх гаджатаў тады не было.) Цікава і афармленне фатаграфіі. У верхнім полі выява піянера, а побач з ім вясёлыя, дружныя дзеці розных нацыянальнасцяў. Сярод іх вылучаецца дзяўчынка ў беларускім касцюме. І ўсе дзеці, узяўшыся за рукі, бягуць наперад, у светлую будучыню, якую абяцалі неўзабаве пабудаваць. Голуб з галінкай у дзьобе ляціць да сонца; пад малюнкам надпіс: «Дзецям планеты – Мір!» –

Першая камунія, 1990 г.
Цікава фатаграфія, на якой адлюстраваная першая камунія. Камунія – важны рэлігійны абрад для католікаў.

Любы горад, красуй у стагоддзях!

Гарады, як і людзі, маюць свае знамянальныя даты, свой лёс і гісторыю. А калі гэта горад, да якога прыкіпеў усім сэрцам, то яго жыццё і лёс становіцца тваім.

Горад Ашмяны, што на Гродзеншчыне, размясціўся на краёчку Заходняй Беларусі, не вялікі, але з вельмі цікавай шматвяковай гісторыяй. Цэнтр горада ўпрыгожваюць велічныя касцёл Міхіла Архангела і Свята-Уваскресенская царква, а любімымі аб'ектамі наведвання турыстаў сталі будынак былой синагогі і руіны французскага касцёла.

Сёлета ўвосень Ашмяны святкуюць сваё 680-годдзе. Менавіта гэтая дата стала выдатнай нагодай, каб яшчэ раз звярнуцца да сваіх вытокаў, успомніць пра людзей, пра гісторыю, аднавіць сувязь часоў, вярнуць згубленыя каштоўнасці. Пра

ўсе вехі жыцця роднага горада раскажа сваім чытачам бібліятэка. Багаты краязнаўчы фонд, шматлікія папкі, тэматычныя падборкі літаратуры, кнігі і буклеты – усе гэтыя матэрыялы сабраныя для таго, каб мясцовыя жыхары і госці даведаліся пра тое, як жыў і жыве горад.

Да гэтай даты Ашмянская раённая бібліятэка падрыхтавала выставу-інсталцыю «Квітней, мой горад!» у фазе ўстаноўкі. Тут прадстаўлены літаратура аб гісторыі і сучаснасці, культуры і традыцыях, аб лёсах людзей, якія некалі апынуліся ў гэтых краях воляю выпадку, і людзей, чыя сем'і жывуць тут пакаленнямі. Чытачы гадзінамі бавяць час каля выставы, яшчэ і яшчэ раз перагортваючы старонкі прадстаўленай літаратуры. Ярка дапаўняе выставу велізарнае сэрца з панарамным відам горада і кампазіцыя з кветак, утвараючы своеасаблівую фотазону.

Наведнікі бібліятэкі з задавальненнем удзельнічаюць у мерапрыемствах, падрыхтаваных да паважнай даты. Гэта і краязнаўчыя гадзіны, віктарыны і відэакруізы, сустрэчы з цікавымі людзьмі, апазданні пра добрыя кнігі: «Ашмяны – любімы куточак майёй краіны», «Мой горад – Ашмяны», «Гарадок паміж дзвюх сталіц» і інш. Бібліятэкары прысвяцілі роднаму гораду відэаролікі «Прыгранічны горад Ашмяны», «На краёчку зямлі пад назвай Беларусь» і «Ашмяны на далоні», створаныя ў рамках абласнога анлайн-праекта «Мы – Беларусь!» Да юбілею падрыхтаваны і выпушчаны біябібліяграфічныя паказальнікі «Гонар Ашмяншчыны. Ганаровыя грамадзяне Ашмянскага раёна» і «Старонкі гісторыі нашага горада».

Нават на тэрыторыі бібліятэкі ўрачыста размясцілася «кніга-клумба» да юбілею горада з цытатай з верша вядомага мясцовага паэта Пятра Шаколы «Усхваленне Радзімы».

Бібліятэкарамі многае робіцца да знамянальнай даты, але і многае зрабіць яшчэ трэба будзе – прыняць удзел і зладзіць на раённым свяце да Дня горада бібліятэчную інтэрактыўную пляцоўку, правесці конкурс чытальнікаў у анлайн-рэжыме «Чытаем вершы пра Ашмяны», арганізаваць цыкл сустрэчаў з пісьменнікамі-землякамі «Слаўлю свой край у вершах і песнях» і інш.

*Наталія САДОЎСКАЯ,
загадчык аддзела бібліятэчнага
маркетынгу Ашмянскай
раённай бібліятэкі*

3-пад музейнага шкла

Камертон

Сёння гаворка пойдзе пра яшчэ адзін інструмент, які захоўваецца ў музейсядзібе «Пружанскі палацык», – камертон. Прадмет уяўляе сабою вытачаны з металу, падобны да відэльца, прамавугольны ў сячэнні стрыжань, зафіксаваны на полай лакараванай драўлянай платформе, да дна якой прылеплены чатыры кружочкі з лямца. На стрыжні стаіць фабрычнае кляймо: на адным баку паказаны тон і хуткасць вібрацыі – «ЛЯ / 440», на другім – абрэвіятура завода «ЗИП» (завод імя П. Пастышава).

Камертон (ад ням. Kammerton – «пакаёвы гук») – інструмент для фіксацыі і прагравання эталоннай вышыні гуку, якая таксама называецца словам «камертон». У выканальніцкай практыцы ўжываецца для наладкі музычных інструментаў, харыстаў (а таксама выкарыстоўваецца для апрацоўкі каменя і

іншых матэрыялаў за кошт вібрацыі пэўнай частаты гуку). Існуюць механічныя, акустычныя і электронныя камертоны.

У 1711 г. прыдворны трубач англійскай каралевы Джон Шор вынайшаў неабходны ўсім музыкам і наладчыкам музычных інструментаў няхітры прадмет, падобны да металічнага відэльца з двума зубцамі. Гэтая «вілачка» была названая камертонам. Калі стукнуць па ім, яго канцы пачынаюць вагацца і раздаецца гук, што служыць эталонам вышыні пры наладцы музычных інструментаў і ў спевах. Камертон, вынайшаны Шорам, даваў 419 ваганняў у секунду. Гук, што выдаецца камертонам, было вырашана прысвоіць ноце ля, ад яе і наладжвалі ўсе іншыя гукі. У многіх струнных інструментаў, часцей за ўсё ў скрыпкі, пры змене тэмпературы нацяжэнне струнаў мяняецца, таму

скрыпачам даводзіцца часта падцягваць іх, і камертон тут незаменны. У канцы XVIII ст. па ініцыятыве кампазітара і дырыжора Джузэпэ Сарці ў Расіі быў уведзены «Пецярбургскі камертон» з частатой 436 Гц.

У 1858 г. Парыжская акадэмія навук прапанавала т.зв. «нармальны камертон» з частатой ваганняў 435 Гц. Гэтая частата была прынятая на міжнароднай канферэнцыі ў Вене (1885) як міжнародны эталон вышыні гуку і атры-

чала назву музычнага ладу. Прынятая эталонная частата тону ля першай актывы – 440 Гц. Такім чынам, сучасны камертон выдае гук ля першай актывы частатаю 440 Гц.

У нашыя дні сімфанічныя аркестры рэдка карыстаюцца камертонам. У аркестры ролю камертона выконвае драўляны духавы інструмент габой, паколькі, дзякуючы яго канструкцыі, тэмпература не ўплывае на музычны лад і яго нота ля заўсёды ўстойлівая. Але калі з аркестрам грае раяль, то ўсе інструменты наладжваюць на раяль, а раяль перад канцэртам павінен быць добра наладжаны па камертоне. Каб узмацніць гучанне камертона, яго ўсталёўваюць на рэзанатары – адкрытай з аднаго боку драўлянай скрынчачы. Пры гучанні камертона яго стрыжань вертыкальна цісне на вечка скрынчачы з частатой ваганняў ніжэй за частату камертона. Адбываецца рэзананснае ўзмацненне гукавой хвалі, што выходзіць вонкі.

*Марына КАЎТУНОК,
галоўны захавальнік фонду
музея-сядзібы
«Пружанскі палацык»*

Верасень

Яблычнае свята мястэчка

яблычкі на імпрывізаванае дрэва, а дзеці гойсалі па мясцовым парку, гулялі ў вялікія шахматы, скакалі на батуде і асвойвалі цацкі, набытыя ім бацькамі ў гандлёвай палатцы.

Па жаданні моцнага здароўя са святочнай сцэны адрасвалі найстарэйшай жыхарцы Жукоўшчыны Соф'і Паўлаўне Паўлоўскай, якая сёлета адзначае дзевяностагоддзе, а матулі самага маленькага – Арцёма Радзюка, якому ў гэты дзень споўніўся месяц, – падарылі цацачны аўтамабіль.

У канцэртную праграму свята яблыкаў увайшлі музычныя кампазіцыі

ад Івана Кашко, Аксаны Кашляк, Ірыны Бакшук, Таццяны Дудкінай, Вольгі Юда і нават паўгадзінныя пэсенны марафон ад вакальна-інструментальнага ансамбля «Гарачыя сэрцы». Пад гукі песень 1980-х вядучыя абышлі ўсіх гасцей і пачаставалі духмяным яблычным караваем.

Завяршылася свята майстар-класам па побытавых танцах, які прадставілі ўдзельніцы фальклорных калектываў нашага раёна.

*Марына ЛУКІЯНЦ,
загадчык аддзела метадычнай
работы Дзяржаўскага раённага
цэнтра культуры
і народнай творчасці*

1 – Глушакоў Валерый Ігнатавіч (1926 – 2005), спявак, народны артыст Беларусі – 95 гадоў з дня нараджэння.

1 – «Класік-Авангард» (Мінск; 1991), ансамбль салістаў Беларускай дзяржаўнай філармоніі, лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (2010), прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне» (2012) – 30 гадоў з часу набыцця самастойнасці.

2 – Дамарацкі Уладзімір Аляксандравіч (1946, Гомель – 2000), кампазітар, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1996) – 75 гадоў з дня нараджэння.

2 – Зайцава Ларыса Мікалаеўна (1946, Бабруйск), кіназнаўца, лаўрэат прэміі Беларускага саюза кінамастаў (1984, 1986, 1990, 1996, 2000) – 75 гадоў з дня нараджэння.

2 – Кузьмін Аляксей Аляксеевіч (1941 – 2020), беларускі і расійскі артыст аперэты, педагог, заслужаны артыст Расіі – 80 гадоў з дня нараджэння.

2 – Сакалоўскі Рыгор Васільевіч (1946 – 2011), паэт, журналіст, заслужаны дзеяч культуры Беларусі, лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (1999), прэміі Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі (2003) – 75 гадоў з дня нараджэння.

2 – 9 – Хацінская бітва 1621 г., бітва паміж войскамі Рэчы Паспалітай з аднаго боку, Турцыі і Крымскага ханства – з другога, галоўная бітва ў вайне з Асманскай імперыяй – 400 гадоў.

3 – Богусь-Сестранэвіч Станіслаў Іванавіч (1731, Свіслацкі р-н – 1826), вучоны, які працаваў у галіне гісторыі, філалогіі, медыцыны, член Расійскай АН і Пецярбургскай медыка-хірургічнай акадэміі – 290 гадоў з дня нараджэння.

5 – Вольскі (сапр. Вольскі-Зейдэль) Віталь Фрыдрыхавіч (1901 – 1988), пісьменнік, драматург, тэатральны крытык, заслужаны дзеяч культуры Беларусі – 120 гадоў з дня нараджэння.

6 – Бутакоў Аляксандр Іванавіч (1921 – 2009), тэатральны педагог, тэатразнаўца, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

Добрай традыцыяй стала правядзенне на Дзяржаўшчыне тэматычных святаў, і ў кожным аграграмаду яно сваё, асаблівае.

Жукоўшчына, якая славіцца вырошчваннем садавіны, штогод запрашае гасцей на народнае гуляне – свята яблыкаў.

І кожны год артысты нашага раёна знаходзяць чым здзівіць гледачоў. Сёлетняе мерапрыемства адкрыла Яблычная фея, загадчыца сектара пазастацыянарнага абслугоўвання насельніцтва Ганна Харлінская. Яна падарыла мастакоўцам

добраю песню і запрасіла ўсіх ахвочых да «яблычнага стала». Якіх толькі прысмакаў тут не было! І бліны з яблыкамі, і пірагі з малінамі, яблыкі печаныя і свежыя, сакавітыя, абаранкі ды мноства іншага. І ўсё гэта ад душы і са шчырай усмешкай з рук Яблычкі Іны Юганавай.

Кожны гасць свята знайшоў тут занятак па душы. Старэйшае пакаленне з цікавасцю глядзела канцэрт артыстаў Дзяржаўшчыны, часам падпяваючы і нават кідаючыся ў танцы, моладзь «сэлфіла» ў фотазоні і загадваў жаданні, прымацоўваючы запаветныя папяровыя

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПЯТЛІЯ – традыцыйная рыба-лоўная прылада, якой лавілі невялікіх шчупакоў, што ў летнюю спякоту стаяць бліз паверхні вады; тое, што і сіло.

ПЯТРЁ – старажытнае земляробчае свята ў беларусаў і інш. славянскіх народаў, своеасаблівы працяг Купалля. Называлася таксама Пятра, Пятрок. Адзначалася 29 чэрвеня ст.ст. (12 ліпеня паводле н.ст.). У аснове свята – культ зеляніны; некалі яно мела аграрна-магічную накіраванасць у спалучэнні са шлюбнай. Назва язычніцкага свята, якое некалі супала з днём царкоўнага шанавання апосталаў Пятра і Паўла, не захавалася.

У беларускім фальклоры апостал Пятро – апякун хлеба і хлебарабаў. Святу папярэднічаў пост – пятроўка («Пятроўка – самая галадоўка»), які дзе-нідзе называлі «абскімі» (з-за

таго, што ў гэтую гарачую пару сенакосы мужчыны часта не трымаліся посту). Калі спрыяла надвор'е, на пятроўку пачыналі сенакос («Хто ў пятроўку сена не косіць, той зімою ў сабак просіць»).

У старажытнасці на Пятра характэрная была варажба, аграрна-магічныя матывы якой спалучаліся з матывамі кахання і шлюбу. З гэтага свята звычайна пачыналіся т.зв. пятроўскія карагоды (працягваліся да Спаса). У час святкавання спявалі арганічна звязаныя з купальскімі пятроўскія песні, якія мелі некалі аграрна-магічныя прызначэнне (у наш час асноўныя ў іх матывы кахання і шлюбу); адбывалася кумаванне дзяўчат з хлопцамі (паводле Е. Раманава, у некаторых мясцовасцях кумаванне дзяўчат з хлопцамі было на Сёмуху, а на Пятра – паміж сабой), якое было пашырана ў славянаў і мела ў старажытнасці

абрадавы характар (абмяняўшыся прысценкамі або чым-небудзь з вяртаткі ці проста пацалаваўшыся праз вянок з завітых дрэўцаў, яны пэўны час лічыліся кумаі). Потым пачыналіся гульні, частаванне.

Пасля Пятра лета хілілася на восень («Прышоў Пятрок – паўлісток», «Пятрок – асенні святок»).

ПЯТРЁўКА – пост у праваслаўных перад святам апосталаў Пятра і Паўла, якое святкуюецца 29 чэрвеня ст.ст. (паводле н.ст. 12 ліпеня).

ПЯЧАТКА – прадмет прамавульгой, круглай ці інш. формы з выразнымі знакамі для адбіткаў іх на паперы, сургучы, воску, гліне і інш., а таксама адбітак гэтых знакаў. Адбіткі пячатка падзяляюцца на металічныя (X – XV стст.), васковыя (XIV – XVII стст.), сургучныя (з канца XVII ст.), куродымныя (XVIII – XIX стст.). Пячатка надае дакументу верагоднасць і юрыдычную сілу. Пячаткі маюць юрыдычныя асобы, дзяржавы ці інш. арганізацыі. Разнавіднасцю вісялай металічнай пячаткі з яўляецца пломба. Вывучае пячаткі сфрагістыка.

Вядомае з 4-га тыс. да н.э. у краінах Старажытнага Усходу, у Старажытных Грэцыі і Рыме. Пячаткі рабілі з каштоўнага каменю – т.зв. гемы, вялікае пашырэнне мелі прысценкі-пячаткі. З канца 4-га тыс. у Рыме выкарыстоўваліся вісялы пячаткі – булы (рабілі з волава, свінчу, срэбра, золата, воску і прывешвалі на матузках да граматаў), якія ў канцы 1-га тыс. н.э. праз Візантыю трапілі на Русь. Прыблізна з XIV – XV стст. вісялая пячатка саступіла месца прыкладной, што аддзікалася на воску і масціках, а пасля і з дапамогаю фарбавальных рэчываў. Аднак у некаторых краінах вісялы пячаткі захоўваліся да XX ст. (Ватыкан), у Беларусі яны сустракаліся яшчэ ў XIX ст.

Найбольш старажытная пячатка, што выкарыстоўвалася на ўсходнеславянскіх землях і захавалася да нашага часу, пячатка канца X ст. полацкага князя Ізяслава Уладзіміравіча. Вяўлёнай таксама пячаткі Соф'і Полацкай, яе дачкі Ефрасінні Полацкай, полацкіх епіскапаў Міны, Дыянісія, Якава (XII ст.).

(Заканчэнне артыкула ў наступным нумары)